

VPLYV IDEÍ ROMANA GUARDINIHO NA FILOZOFIU LADISLAVA HANUSA

FRANTIŠEK FUNDÁREK, Filozofický ústav SAV, Bratislava

FUNDÁREK, F.: Romano Guardini's Influence on the Philosophy of Ladislav Hanus. FILOZOFIA 50, 1995, No 12, p. 754

The paper deals with the early period of the philosophy of prominent Slovak neothomist Ladislav Hanus, who was widely influenced by R. Guardini. Hanus as the only Guardini's Slovak follower in the thirties and the forties of this century calls for a closer relation between Slovak culture and modern European thinking. The positive traditions as the basis of every society and every state, should, however, be preserved. Contrary to fascistic tendencies in culture he stands for building the new Europe on the principles of Christianity and ecumenism. Inspired by Guardini, Hanus highly appreciates an outstanding French philosopher and mathematician B. Pascal.

Počas svojich štúdií na Univerzite v Innsbrucku sa mladý teológ L. Hanus zoznámil s myšlienkami profesora katolíckeho svetonázoru a náboženskej filozofie na Univerzite v Berlíne R. Guardiniho. Na jeho priamy podnet vzniklo po prvej svetovej vojne v Nemecku hnutie „Quickbornovcov“. Prostredníctvom neho hľadal nemecký profesor východisko z hlbokej krízy, ktorú prežíval jeho národ po prehratej vojne. Cieľom hnutia bolo v prvom rade osloviť mladú generáciu, ktorá sa mala zbaviť negatívneho dedičstva minulosti wilhelmovského Nemecka.

V priamom kontakte s hnutím Quickbornovcov uvažovali mladí slovenskí teológovia, študujúci v medzivojnovom období, nad aktuálnou situáciou svojho národa, ktorý v rámci prvej Česko-slovenskej republiky prežíval svoje národné a štátne oslobodenie. So vznikom nového štátneho útvaru vyvstali aj pre Slovákov viaceré závažné problémy, ktoré sa netýkali iba materiálnych, ale v prvom rade duchovných stránok života. Keďže kňazi – či už katolícki, alebo iných vierovyznaní – tvorili v povojnovom období prevažnú časť slovenskej inteligencie, ujímali sa úloh súvisiacich s duchovnou obrodou pospolitého slovenského ľudu predovšetkým oni.

Tieto problémy si uvedomoval i mladý chovanec kolégia Canisianum v Innsbrucku L. Hanus a jeho ďalší kolegovia, ktorí prichádzali do priameho styku s Guardinim a jeho myšlienkovým hnutím. Vo svojich spomienkach označil Hanus osobné stretnutie s nemeckým profesorom za mimoriadne dôležité pre svoju ďalšiu životnú orientáciu, najmä však pre pôsobenie v oblasti filozofie kultúry a kultúrnosti ([1], 42-43).

Pri príležitosti päťdesiatych narodenín R. Guardiniho oboznámil Hanus slovenskú verejnosť a mladú kresťanskú inteligenciu so životom a dielom tohto významného katolíckeho mysliteľa a pedagóga. Vo svojom príležitostnom článku sa v hlavných črtách pokúsil definovať Guardiniho miesto a význam vo filozofii 20. storočia. Polemizoval pritom s názormi, že

univerzálne osobnosti, schopné utvárať ucelené myšlienkové syntézy, ako napr. Aristoteles, Tomáš Akvinský a Goethe, pôsobili iba v minulosti. Práve v Guardinim totiž videl aktuálny príklad filozofa schopného vytvoriť novú syntézu na úrovni požiadaviek modernej doby. Charakterizoval ho ako veľkého organizátora mládeže, ktorý má za cieľ „pripraviť v Európe novú kresťanskú epochu, ktorej nositeľmi sa mali stať od gruntu pretvorení ľudia, mládež novej kultúry a rýdzej formy. Guardini prináša nové myšlienky, ale predovšetkým je nová metóda, ktorou načína otázky dneška a spája ich v ideový celok“. Hanus nezabúda apelovať na slovenskú katolícku inteligenciu, aby upriamila pozornosť na dielo tohto významného kresťanského mysliteľa: „Ako taký je nám Slovákom zväčša neznámy... Ak kontakt hľadáme so zrelým katolicizmom západným a záleží nám na spoľahlivom a dôkladnom výbere, odporúčam nadviazať na Guardiniho“ ([2], 5-7).

V čase, keď sa L. Hanus stal nasledovníkom významného kresťanského mysliteľa R. Guardiniho, sa na Slovensku stretávala so živým ohlasom iná významná osobnosť vtedajšieho nemeckého katolicizmu – jezuitský páter Peter Lippert (1878-1936), ktorého možno charakterizovať ako hovorcu medzivojnovej generácie kresťanskej inteligencie v Nemecku i za jeho hranicami. Tento mysliteľ, ktorého Hanus nazval „apoštolom katolíckeho realizmu“, bol autorom viacerých kníh a štúdií, ktoré charakterizovala podľa Hanusa „zvláštna životnosť“, pretože „ku všetkým veciam mal hlboko prežitý osobný vzťah“ ([3], 3-6).

Lippertove knižné diela sa prekladali do slovenčiny v hojnom počte a na dvoch z nich sa podieľal aj L. Hanus. Slovenský novotomista vo svojom nekrológu pri príležitosti Lippertovej smrti vysoko vyzdvihol jeho posledné dielo *Človek Jób hovorí s Bohom*, ktoré autor napísal krátko pred svojou smrťou. Na príklade Jób vystihol Lippert podstatu ľudského utrpenia počas prvej svetovej vojny a po jej ukončení. Slovenským čitateľom tohto diela Hanus odporúča, aby túto „Bohom obťažujú knihu“ nečítali, ale aby sa ju modlili.¹

Od pamätného stretnutia v lete 1930 na zámku Rothenfels sa stal Hanus prakticky jediným skutočným žiakom Guardiniho na Slovensku, a to i napriek tomu, že vo svojom diele o nemeckom mysliteľovi sa zmieňuje o mladých slovenských guardiniovcov, ktorým venoval jednu z kapitol svojej publikácie ([1], 37-38). Hanus tu spomína predovšetkým svojho kolegu Jána Briššáka, ktorý začal študovať teológiu niekoľko rokov pred ním a bol takisto chovancom innsbruckého kolégia Canisianum. Po návrate do vlasti však začal záujem o Guardiniho rapídne upadať a z tejto generácie zostal jediným priekopníkom jeho ideí na Slovensku už iba L. Hanus. Vplyv Guardiniho myšlienok sa neprejavil iba v príležitostnom príspevku L. Hanusa k životnému jubileu nemeckého profesora, ale najmä v Hanusových prvých knižných publikáciách *Rozhladenie a Rozprava o kultúrnosti*. Guardiniho vplyv badať i na voľbe témy ďalšej práce *Všeobecné kresťanstvo*, ktorá vyšla podobne ako predchádzajúce dve diela ešte pred koncom druhej svetovej vojny.

Dielo *Všeobecné kresťanstvo* si zasluhuje pozornosť najmä z toho dôvodu, že Hanus sa v ňom zaoberá i dnes aktuálnym problémom ekumenizmu. Ekumenizmus ako snaha o znovuzjednotenie cirkví sa začal sľubne rozvíjať v povojnovom weimarskom Nemecku, keď pod

¹ Autor išiel v tomto smere sám príkladom, o čom svedčí jeho aktívna účasť na oboch slovenských prekladoch Lippertových diel.

vplyvom vojenskej porážky v prvej svetovej vojne nadobudol nemecký katolicizmus rovnoprávnejšie postavenie voči protestantizmu. V nových, demokratických pomeroch myšlienky ekumenizmu zapúšťali korene v rámci oboch veľkých kresťanských cirkví v Nemecku.

Vo svojom diele *Rozprava o kultúrnosti*² nadväzuje Hanus na Guardiniho výklad problému ekumenizmu, v rámci ktorého si všima predovšetkým vzťah kresťanstva k viacerým inštitúciám, ako napríklad k národu a štátu. Nezabúda pritom zdôrazňovať katolicitu čiže všeobecnosť cirkvi. V súvislosti s univerzalitou kresťanstva polemizuje s názormi jeho odporcov, ktorí chápu kresťanstvo ako mimočasový fenomén. V tejto publikácii sa slovenský mysliteľ dotkol i problému konfesionalizmu, ktorý dominoval v slovenskom duchovnom živote v rokoch 1939-1945. Hanus odsudzoval nevráživý konfesionalizmus, ktorý rozdeľoval vtedajšiu slovenskú spoločnosť na dva znepríatelené tábory, a namiesto toho vyzdvihoval pozitívny príklad univerzálnosti a všeobecnosti kresťanstva ako takeého ([4], 105-111).

Ladislav Hanus sa zaoberá i vzťahom medzi kultúrou a kresťanstvom a tvrdí, že autonómna kultúra je produktom pychy rozumu. Týmto názorom nadväzuje priamo na Guardiniho, podľa ktorého je pravá tá kultúra, ktorá poskytuje náboženstvu prostriedky na vyjadrovanie. Z toho vyplýva, že takto chápaná kultúra je mu nástrojom na uchopenie celého života, nástrojom na tvorenie a pretváranie. Umožňuje náboženstvu v teológii a filozofii preniknúť k obsahu zjavenia a myšlienkovy ho spracovať. Podľa Guardiniho treba ústavou a právom formovať náboženské spoločenstvo tak, aby sa zachovala organická celistvosť a súčasne zostala zachovaná i sloboda jednotlivca voči prehmato a nástrahám spoločnosti. Ďalej je potrebné mravoukou a výchovou pojať do náboženskej sféry reálny život s jeho skutočnými situáciami a ťažkosťami ([5], 16). Inšpirovaný týmito myšlienkami nemeckého kresťanského filozofa, Hanus nežiada negáciu kultúry ako takej, ale prihovára sa za jej zapojenie do služieb mravného zúšľacht'ovania človeka v mene kresťanského ideálu.

Počas svojho pôsobenia na poste redaktora časopisu **Kultúra** napísal a vydal L. Hanus zbierku esejí pod názvom *Rozhľadenie* [6]. Spomedzi nich sa žiada vyzdvihnúť najmä podnetné myšlienky, obsiahnuté v esejí *Budovanie kultúrnosti*. V nej sa autor zaoberá celkovou spoločenskou situáciou a stavom duchovného vývinu na Slovensku v období po vyhlásení nezávislosti v r. 1939 a počas prvých rokov jej existencie. V rámci hodnotenia kladov a záporov, ktoré sa u nás v tomto období v duchovnej sfére objavili, vyslovuje Hanus názor, že i nás sa bytostne dotýka problém vzdelávania. Zároveň však upozorňuje na to, že vzdelávanie nemá jednotlivca vytrhnúť zo spoločenských väzieb. Slovenský mysliteľ v tejto súvislosti poznamenáva, že „od počiatku minulého storočia materializmus a pozitivizmus úplne rozožrali väzivo metafyzického svetonáhľadu a odvtedy nebolo už myšlienky, ktorá by si mohla vydobýť všeobecnú platnosť“ ([6], 16). Hanus vyzdvihuje ľudový charakter slovenskej tradície i sociálnej stavby slovenskej pospolitosti a zasadzuje sa – ako sám píše – za „zachovanie tejto ľudovej celistvosti, ktorá by sa nemala rozbiť utváraním akejkoľvek novej exkluzívnej aristokracie peňazí alebo postavenia“ ([6], 17).

Tieto názory však pre Hanusa nepredstavujú argumentačnú bázu izolacionistického postoja, ale práve naopak: slovenský mysliteľ sa zasadzuje za európske rozhľadenie, aby sa

² Táto Hanusova útlá knižka vyšla prvý raz v ružomberkom vydavateľstve Obroda v roku 1944 a v reedícii sa dostala do rúk slovenského čitateľa až o 48 rokov neskôr v r. 1992.

prekonala slovenská mentalita, vyvíjajúca sa počas politického područia. Veľký dôraz kladie na skutočnosť, že slovenská veda a duchovná kultúra majú vyrastať v súčinnosti s európskymi pomermi a v nadväznosti na ne. Doslova píše: „Svet a dom nemôže byť už protikladom ani nebezpečenstvom“. Stavia si pred seba ideál slovenského človeka ako Európana a svetového človeka, k čomu sa však treba dopracovať cieľavedomou a systematickou prácou. Podľa Hanusa treba pochopiť, že Európa je „úloha, ktorá sa má v generáciách zvládnuť, norma, ku ktorej treba dorásť, lebo európsky život je dávanie a prijímanie“ ([6], 18). V tomto kontexte sa autor domnieva, že „na slovenskú pôdu, do slovenskej mysle bolo by treba poprevodiť postavy od sv. Augustína až po súčasného Chestertona a Papiniho, ako to robí 'kresťanská antropológia' R. Guardiniho „Unterscheidung des Christlichen“ (rozlišovanie kresťanského)“ ([6], 19-20). I z toho vidno, že Hanus kládol veľký dôraz na zoznámenie slovenskej kresťanskej inteligencie s Guardiniho dielom a že si vysoko cenil jeho aktivity pri formovaní katolíckeho svetonázoru v podmienkach modernej spoločnosti.

Ladislav Hanus sa vzhľadom na dobovú aktuálnosť venuje vo svojom diele *Rozhľadenie* i problému tradície. Vyzdvihuje potrebu, ba až nutnosť tradície pre každý nový štátny útvar, režim alebo politický smer. Je presvedčený, že „tradícia je najdôležitejším prvkom – elementom, ktorý nemožno ničím nahradiť. Štáty, politické a svetonázorové smery, inštitúcie a všetko, čo chce hrať istú úlohu, zaniká a rúti sa len pre nedostatok tradície“ ([6], 23). Na tieto myšlienky bezprostredne nadväzujú úvahy L. Hanusa o slovenskej tradícii, ktorá podľa neho vznikla z jedinečného stretnutia kresťanstva s naším národným základom. Jeho názor na tento problém vyplynul z presvedčenia, že najdôležitejším činiteľom pri utváraní tradície ja náboženstvo. Toto náboženstvo však nemá byť iba tradičné, zvykové alebo existujúce v podobe dedičstva minulosti. Práve náboženstvo žité celým životom, celou duchovnosťou, prežívané jednotlivo a pospolito je podľa Hanusa tvorcom a nositeľom tradície ([6], 30-31).

Na analýzu problému tradície a jeho významu v živote národnej pospolitosti nadväzuje Hanus podnetnými úvahami o práci, domove a o svete. V súvislosti s prácou vyzdvihol dôležitosť kultúry, ktorú chápal ako neustálu prácu a snaženie drobného o nepretržitý rast do výšky, k niečomu lepšiemu a dokonalejšiemu. Pojem kultúry definuje slovenský mysliteľ podľa latinského „colere“ – obrábať, pestovať, ale aj uctievať a čtiť si zem. Od zeme a od rúk teda pochádza každá práca a od tohto základu vystupuje až k vrcholným výkonom ducha.

Bez ohľadu na túto schopnosť rásť do výšky však žiadna práca a kultúrna tvorba nesmie zabúdať a zaprieť svoj pôvod. Slovom cultura totiž označil rímsky básnik Vergílius dielo roľníkov, obrábajúcich vlastnými rukami zem, aby vydala svoje plody. Práca znamená námahu a vypnutie ľudských síl za určitým cieľom, a preto ju Vergílius nazval „labor improbus“ – ne-dobrá, nešľachetná práca. Prácu považuje Hanus za jedinú pravú cestu do svetlej budúcnosti, lebo je službou v duchu a pravde. Európa dosiahla vrchol svojho duchovného rozmachu pestovaním dedičstva antického staroveku a jeho kultúry. Jej bytostným základom bola činnosť z Pravdy, Ětos vychádzajúci z Logu. Na tomto závisí jej osud dnes i v budúcnosti ([6], 77).

Vo svojich úvahách o dome a svete sa zaoberal L. Hanus i v súčasnosti aktuálnym problémom vzájomného vzťahu a vzájomného vplyvu nášho domova, vlasti a sveta, reprezentovaného najmä európskymi štátmi a ich kultúrou. Vychádza tu z princípov kresťanského univerzalizmu a z historickej reality, že kresťanstvo prijalo tie najlepšie plody starovekej antickej kultúry a zaslúžilo sa o ich zachovanie až do súčasnosti. V tomto smere zohralo pozitívnejšiu

úlohu byzantské, neskôr ortodoxné kresťanstvo a niektoré staroveké sekty, ako napríklad nestoriáni. Nestoriánski mníši zachránili a uchovali spisy mnohých starovekých antických autorov, ktoré sa v epoche rozmachu arabskej, presnejšie islamskej kultúry v 8. a 10. storočí n.l. dostali prostredníctvom arabských vzdelancov do Európy. Z nich niektorí, ako napríklad učený mních Constantinus Africanus, v 11. storočí preložili spisy starovekých lekárov Hippokrata a Galena z arabského jazyka do gréčtiny a latinčiny. Tieto súvislosti by si mali podľa Hanusa uvedomiť i slovenskí intelektuáli a predovšetkým vedci, aby sa okrem prijímania plodov svetovej kultúry snažili aj o jej obohacovanie vlastnými príspevkami.

Esej *Príslušnosť ku kresťanskému humanizmu* v rámci súborného diela *Rozhľadenie* vznikla ako reakcia na knihu vtedajšieho talianskeho ministra kultúry Giuseppe Bottaiho *Difesa de l'umanismo*, ktorá vyšla počas druhej svetovej vojny. Autor knihy koncipoval svoje dielo pod vplyvom svetovládnych snáh hitlerovského nacizmu a talianskeho fašizmu, ktoré boli zamerané na ovládnutie Európy a celého sveta. V polemike s názormi talianskeho verejného činiteľa sa Hanus zasadil za rešpektovanie ideí kresťanského humanizmu v tej podobe, ako ich filozoficky zdôvodnil a vysvetlil francúzsky novotomistický filozof Jacques Maritain. Jeho meno uvádza Hanus medzi modernými katolíckymi humanistami spolu s Chestertonom, Papiňim, Guardianim a Lippertom. Žiadal, aby sa ich myšlienky stali aj pevným a samozrejým imaním slovenským ([6], 98). Vyslovil teda súhlas s humanizmom budovaným na kresťanských zásadách, ktorého cieľom má byť príprava duchovnej obrody Európy.

V eseji *Katolícky pluralizmus* presadzoval L. Hanus program univerzálneho katolicizmu, „ktorý život nechápe ako hotové, ustálené teleso, ale ako úlohu rozdrbujúcu sa v aktuálnej realite všedného dňa na množstvo drobných situácií, do ktorých vnáša zmysel, svetlo a riešenie“ ([6], 111). Hanus tu veľmi kriticky zhodnotil vtedajšiu situáciu v slovenskom katolicizme, ktorého predstavitelia akoby sa hanbili za svoje presvedčenie. Preto bolo potrebné čerpať z diel cudzojazyčnej náboženskej literatúry od autorov, medzi ktorými na prvom mieste uvádza Guardianiho ([6], 114). Slovenský mysliteľ odsúdil individualizmus, ktorý speje k neviazanosti. Na jednej strane síce uvádza, že ideológia a prax národného socializmu si vytýčili za cieľ prekonanie individualizmu smerovaním k pospolitému mysleniu a ohlásili tým začiatok novej epochy, zároveň však pripomína, že túto novú epochu je povolané vybudovať jedine kresťanstvo ([6], 119). V nadväznosti na tieto úvahy predložil Hanus svoju víziu slovenského katolíckeho človeka, ktorý by sa mal stať kultúrnejším a spoločenskejším. Hanus je presvedčený, že slovenský kresťan by mal cítiť „viac povinnosti k okolitej spoločnosti a viac zodpovednosti za jej úroveň i obsah“ ([6], 128).

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že Ladislav Hanus prostredníctvom svojich esejí, uverejnených v knižnom diele *Rozhľadenie*, zaujal stanovisko k niektorým závažným dobovým problémom slovenského katolicizmu v zmysle novotomistického učenia a cirkevnej doktríny. Dialo sa tak počas druhej svetovej vojny, keď sa i zásady kresťanského humanizmu zneužívali na antihumánne účely, aby sa nimi priamo ospravedlnili zločiny proti ľudskosti. Vo svojich esejách, uverejnených v diele *Rozhľadenie*, stál Hanus na pozíciách kresťanského humanizmu, ktorý sa snažil uplatniť v slovenskom prostredí i napriek nežičlivým podmienkam vojnového obdobia.

Na Hanusove úvahy v práci *Rozhľadenie* bezprostredne nadväzuje ďalšia publikácia, ktorá vyšla pod názvom *Rozprava o kultúrnosti*. Táto kniha predstavuje významný míľnik v oblasti

tvorby autora ako mysliteľa, ktorý sa začal od tej doby venovať predovšetkým problematike filozofie kultúry a kultúrnosti.³ *Rozprava o kultúrnosti* predstavuje svojim obsahom a celkovým ideovým zameraním ďalšiu etapu v úsilí autora o presadenie myšlienok nemeckého kresťanského filozofa R. Guardiniho v slovenských podmienkach. Popri jeho vplyve nachádzame vo všetkých Hanusových prácach z raného obdobia jeho tvorby osobitý štýl, podnetné úvahy a široký priestor pre rozvinutie vlastných názorov na problém kultúry v špecifických slovenských podmienkach ([1], 183).

Vtedajšia vojnová doba a prvé povojnové roky, poznamenané závažnými politickými a ekonomickými problémami, neboli vhodnou pôdou pre šírenie a praktické uplatnenie Hanusových ideí kultúry a kultúrnosti. Slovenský mysliteľ však napriek vojne, ktorá spravidla núti predstaviteľov kultúry mlčať, vyzýva všetkých slovenských kultúrnych činiteľov, aby spojili tvorivé sily v záujme naplnenia ideálu kultúrnosti. Vďaka konzekventnému presadzovaniu týchto ideí i napriek nepriaznivým spoločenským pomerom možno slovenského kresťanského filozofa plným právom označiť za nositeľa kultúrnych hodnôt v úlohe „Kulturträgera“. V úvahách o probléme kultúrnosti vychádzal Hanus podobne ako jeho veľký vzor Guardini zo spoločenskej situácie, ktorá vznikla v období medzi dvoma svetovými vojnami a ktorú vypuknutie vojny ešte viac vyostriilo. V súvislosti s hľadaním ciest a východísk z neutešeného stavu na poli kultúry v krajine medzi Tatrami a Dunajom Hanus tvrdí, že výsledným efektom kultúrnosti je akceptovanie zušľachtenia celého človeka, na ktoré však treba najskôr nájsť vhodný a účinný spôsob ([7], 7-12).

Podstatnú časť úvah v rámci diela *Rozprava o kultúrnosti* tvorí stať pod názvom *Kultúra a kultúrnosť*, kde slovenský mysliteľ podáva definíciu oboch pojmov. Uvádza, že „pod kultúrou rozumieme neosobný a objektívny výsledok ľudskej činnosti, ktorá pretvára svojho tvorcu a svedčí o jeho výške“ ([7], 16). Kultúru a jej hodnotu prirovnáva k prírode, pretože kde sa necení príroda, tam sa pohŕda aj kultúrou. A práve kultúrnosť sa zakladá na zásadnom alebo pudovom stanovisku jednotlivca ku kultúre; v tejto súvislosti Hanus píše, že „kultúrnosť je osobná vlastnosť človeka“ ([7], 18-19). Pokiaľ ide o vzťah kultúry k prírode a naopak, pri tomto probléme zostal Hanus guardiniovcom a v plnom rozsahu akceptoval názory nemeckého filozofa na túto problematiku v tej podobe, ako boli sformulované v medzivojnovom období.

Hanus sa zamýšľal nad problémami kultúry a vzájomným vzťahom medzi kultúrou a civilizáciou. Pod týmto zorným uhlom hodnotil i pomery v slovenskom katolicizme a v celej spoločnosti. Na tomto mieste sa Hanus opiera aj o názory ďalšieho významného katolíckeho filozofa a predstaviteľa kresťanského humanizmu Jacqua Maritaina, podľa ktorého je v kresťanského hľadiska nesprávne hovoriť o tzv. negatívnych historických obdobiach. V prospech nezmyselnosti francúzskej buržoáznej revolúcie niektorí myslitelia často argumentujú výrokom: „Lepšie by bolo, keby jej vonkoncom nebolo bývalo. Keby na tom mieste bola v dejinách diera“ ([7], 20-21). Podľa názoru Hanusa je však takéto zmýšľanie scestné, pretože z ľudského hľadiska nevieme posúdiť, akými spôsobmi sa môže v konkrétnych situáciách presadiť dobro a aké nástroje si nachádza medzi dejinnými činiteľmi božia prozreteľnosť, aby dosiahla svoj úmysel. O tom, že ho vždy dosiahne, však nemožno pochybovať ([7], 62-63).

³ Hanus túto problematiku podrobne rozvádza v monografii *Filozofia kultúry*. Dielo doteraz nebolo publikované.

Jedným z ťažiskových problémov Hanusovej filozofie je i hodnotenie typov kresťanskej existencie, s ktorým bezprostredne súvisí problém ich rozlišovania. Guardini ho nazval „Unterscheidung des Christlichen“ – rozlišovanie kresťanského. Nemecký mysliteľ mal na mysli nastolenie problému hlavného rozlišovacieho znaku kresťanstva, ktorým sa odlišuje od iných náboženstiev. Guardini tu vychádza z novozákonného textu, kde sa v Prvom liste sv. Pavla Korintňanom píše: „... ten si je a pije odsúdenie, pretože nerozoznáva Telo Pánovo (v nemeckom origináli: „nicht unterscheidend den Leib des Herrn“). Pre Guardiniho je teda rozoznávanie Tela Pánovho hlavným rozlišovacím znakom kresťanstva ([1], 100). Nemecký kresťanský filozof rozviedol svoju myšlienku v úvode rozšíreného výberu svojich štúdií, v ktorom píše: „V kresťanskom vedomí začína takto dvojaký pohyb: ono hľadá korene, aby sa samo uistilo v tom, čo je vlastné a pravé; na druhej strane však ono začína skúmať slová, tvary a postavy, o ktoré ide, a čeliť skazám, ktoré pochádzajú zo sekularizácie západného bytia“ ([1], 176).

Počas svojho pôsobenia na univerzite v Berlíne sa podujal Guardini skúmať kresťanskú existenciu na veľkých postavách z katolíckeho, protestantského i pravoslávneho sveta, u ktorých sa táto existencia prejavuje jednoznačne a vo svojej rýdzej podobe. Sám si vybral postavy Augustína, Danteho, Pascala, Hölderlina, Kierkegaarda a Dostojevského. Jeho diela o týchto významných osobnostiach patria svojim obsahom a zameraním v biografickej literatúre medzi najznamenitejšie výkony ľudského ducha. Podľa Guardiniho vzoru pristúpil k hodnoteniu niektorých predstaviteľov kresťanskej existencie i jeho žiak a prívrženec L. Hanus.

V tejto súvislosti je pozoruhodné, že L. Hanus i R. Guardini sa sústredili pri hodnotení kresťanskej existencie na postavu známeho filozofa, matematika a fyzika 17. storočia Blaisa Pascala (1623-1662). Guardini napísal svoju monografiu o Pascalovi v roku 1935 a vyšla pod názvom *Christliches Bewusstsein. Versuche über Pascal. (Kresťanské vedomie. Úvahy o Pascalovi)* [8]. Guardini zdôvodnil a vysvetlil príčiny, ktoré ho viedli k výberu postavy Pascala ako typu kresťanskej existencie. Paralelne s Pascalom zhodnotil nemecký mysliteľ aj kresťanskú existenciu u sv. Augustína, významného predstaviteľa patristiky ([8], 5). Neskôr rozviedol Guardini túto problematiku i na príklade významného stredovekého básnika Dante Allighieriho.

Je pozoruhodné, že ani jedna z dvojice posledne menovaných osobností sa nestala predmetom zhodnotenia L. Hanusa. Slovenský mysliteľ však podobne ako Guardini venoval vo svojom diele značný priestor úvahám o Pascalovi. Potvrzuje to i skoncipovanie úvodnej štúdie k Pascalovmu dielu *Pensées (Myšlienky)*, ktoré vyšlo v slovenskom preklade v roku 1948 ([9], 5-28). Hanus napísal túto štúdiu 13 rokov po vydaní Guardiniho publikácie o tejto osobnosti a s veľkou pravdepodobnosťou ho inšpiroval Pascalov *Mémorial (Pamätník)*, ktorého text našli po Pascalovej smrti v podšívke jeho kabáta napísaný na kúsok pergamenu ([9], 9).

Guardini zastával názor, že „kresťanskosť“ tvorila bytostnú formu Pascalovho života. Nemecký filozof si nevybral postavu Pascala iba ako predstaviteľa barokovej doby, ale vyzdvihol ju ako vynikajúcu osobnosť, ktorá svoju epochu nielen vyjadrovala, ale dokázala sa proti nej i postaviť. Z Pascalových myšlienok možno vydedukovať, že tento francúzsky mysliteľ si postupne dokázal vytvoriť voči svojej dobe odstup a pozeral sa na ňu s patričným nadhľadom. Táto skutočnosť viedla Hanusa k jednoznačnému záveru, že Pascal bol kresťanským človekom – hľadačom a pútnikom. Podľa Boutrouxa sa Pascal javí z historického hľadiska ako génus jednotný a veľmi bohatý. Všetky jeho hrivny boli bez ujmy poriadene viere a láske božej ([9], 8).

Guardini a podľa jeho vzoru i Hanus venujú značnú pozornosť analýze Pascalovho *Mémorialu*. Hneď v jeho úvode kladie francúzsky filozof najväčší dôraz na protiklad medzi Bohom Abraháma, Izáka, Jakuba a Ježiša Krista a bohom filozofov a mudrcov. S podobným dôrazom vyslovovali meno Boha „Kyrios“ i prví kresťania: to je Pán náš – Dominus noster, Kyrios hémón a nie kyrios tamtych, teda Imperator, Cézár ([9], 9-10). A Guardini sa pýta: „Kto je ten Boh Abrahámov, Izákov, Jakubov a Boh Ježiša Krista? Je to Boh večný, všemohúci osobný, ktorý prehovoril v čase. Tento Boh uzavrel s ľudstvom zmluvu a zjavil sa vo svojom Prvorodenom Synovi, ktorý ho nazýva Otcom“ ([10], 115-116).

Podobne interpretuje obsah Pascalovho *Mémorialu* i L. Hanus, ktorý však na rozdiel od Guardiniho vychádza vo svojej štúdii z Pascalovej *Apológie*, ktorej pôvodný názov znel *Apológia kresťanského života*. Z nej sa však zachovali iba nesúrodé myšlienky, zachytené vo fragmentárnej podobe na papierikoch, ktorých súbor neskôr vyšiel pod rovnomenným názvom *Pensées – Myšlienky*. Tento Pascalov spis, ktorý uzrel svetlo sveta sedem rokov po jeho smrti, pozostáva z dvoch častí: prvá obsahuje všeobecnú prípravu mysle moderného človeka na prijatie kresťanskej pravdy, druhá je zvláštnou analýzou kresťanského náboženstva ([9], 13).

V súvislosti s Pascalovým *Mémorialom* i *Apológiou* treba brať do úvahy dobové pomery, v ktorých tieto diela vznikali. Pascal bol človekom barokovej doby, ktorý však neváhal postaviť sa proti nej krajne kriticky, ba až odmietavo. Ani začínajúci rozmach novovekého racionalizmu nedokázal celkom umlčať jeho mysliteľské svedomie.

Guardini a v nadväznosti na neho i Hanus vyzdvihol v Pascalovom *Mémoriale* už spomínané rozlíšenie „Boha Abraháma, Izáka, Jakuba a Ježiša Krista“ od „boha filozofov a mudrcov“. Na tomto mieste sa však vynára otázka: Kto je vlastne ten „boh filozofov a mudrcov“? Podľa Guardiniho i Hanusa ide o boha osvietenského idealizmu. Práve v tomto chápaní pojmu boh vrcholí doba osvietenstva, s ktorou sa v 20. storočí kriticky vyrovnávajú predstavitelia mnohých filozofických škôl, medzi ktorými nechýbajú ani kresťanskí filozofi ako Guardini a jeho žiak Hanus.

Podľa Hanusa osvietenenci nechápali boha ako živého, skutočného a osobného Boha, ale ako boha hypotetického, boha ako myšlienku. Idealizmus, ktorého vývoj v Nemecku vrcholí Hegelom, zamieňa ideálny poriadok s reálnym a ten sa touto zámennou rozloží a zničí. Hegel nazýva svojho boha absolútnym – Absolútnom. To je však u neho iba do krajnosti vystupňovaná myšlienková konštrukcia v rovine Boh – idea – abstraktum. Táto konštrukcia nemá nič spoločné s realitou a podľa Hanusa je idealistický boh – boh filozofov a mudrcov – bohom najvyššej, filozofickej pýchy na spôsob diabľovho pokušenia prvého ľudského páru v raji: „Budete ako bohovia“.

Boh filozofov je raz idealistický, inokedy materialistický. Hegel nahrádza svojím absolútnym, abstraktným pojmom realitu sveta, človeka i Boha. Svet je pre neho predstavou a vôľou, pričom popretie objektu a jeho nahradenie absolútnym subjektom sa v ďalšom priebehu u Hegelových nasledovníkov obracia o 180 stupňov. Marx stavia hegelovskú koncepciu „z hlavy na nohy“ a absolutizuje objekt, hmotnú skutočnosť. Hmota myslí a tvorí, takže úcta patriaca jedine Bohu sa prenáša na hmotu, techniku a kvantitu ([9], 10). Práve v schopnosti rozlíšenia pravého Boha od idealistického, neskutočného boha videli Guardini a jeho žiak Hanus najväčší prínos Pascala ako predstaviteľa rýdžeho typu kresťanskej existencie.

- [1] HANUS, L.: Romano Guardini. Mysliteľ a pedagóg storočia. Bratislava 1994.
- [2] HANUS, L.: Katolícky mysliteľ. K päťdesiatke univerzitného profesora dr. R. Guardiniho. In: Svoradov 193: 4., č. 4.
- [3] HANUS, L.: Za Petrom Lippertom. In: Svoradov 1937, 5., č. 5.
- [4] HANUS, L.: Jozef Kútnik-Smálov. Spišská Kapitula 1992.
- [5] HANUS, L.: Všeobecné kresťanstvo. Ružomberok 1944.
- [6] HANUS, L.: Rozhľadenie. Trnava 1943.
- [7] HANUS, L.: Rozprava o kultúrnosti. Ružomberok 1944.
- [8] GUARDINI, R.: Die Bekehrung des hl. Augustinus. Würzburg 1935.
- [9] HANUS, L.: Múdrosť Pascalovej „Apologie“. In: Pascal, Blaise: Myšlienky. Trnava 1948.
- [10] GUARDINI, R.: Christliches Bewusstsein. Versuche über Pascal. Würzburg 1935.

Mgr. František Fundárek
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR